

UNIVERZITA
KARLOVA
V PRAZE
Pedagogická fakulta

Symposium international sur
la littérature à l'école

International
symposium on
educational literacy

Počáteční čtení: čtu a stávám se čtenářem (Cesty propojení výzkumu a praxe)

Pedagogická fakulta UK v Praze,

katedra psychologie a katedra primární pedagogiky ve spolupráci

s International Symposium on Educational Literacy (ISEL)

24. 9. 2014 - 25. 9. 2014

PedF UK, Magdalény Rettigové 4, Praha 1

Sborník abstrakt

Odborná garance:

Doc. PaedDr. Radka Wildová, CSc.

Dr. Anna Kucharská, Ph.D.

Mgr. Gabriela Seidlová Málková, Ph.D.

Prof. as. Denis Alamargot

Prof. as. Marrie-France Morin

Organizační výbor:

PhDr. Eva Vachudová, Ph.D.

Mgr. Klára Špačková, Ph.D.

Mgr. Kamila Chroboková

Bc. Jolana Svobodová

Konference je organizována v rámci projektu PRVOUK P15 "Škola a učitelská profese v kontextu rostoucích nároků na vzdělávání" a projektu GAČR P407/13-20678S „Porozumění čtenému - typický vývoj a jeho rizika" a pod záštitou děkanky PedF UK v Praze doc. PaedDr. Radky Wildové, CSc.

Počáteční čtení: čtu a stávám se čtenářem (Cesty propojení výzkumu a praxe)

Výzkum počáteční čtenářské gramotnosti a zájem o obtíže v jejím rozvoji představuje jedno z nejvýznamnějších témat současné primární pedagogiky, pedagogické psychologie, vývojové psycholingvistiky i poradenské psychologie.

Cílem konference je prezentovat současný výzkum počáteční gramotnosti v pedagogice a psychologii a příbuzných humanitních vědách a vytvořit tak prostor pro transfer poznatků základního i aplikovaného výzkumu do pedagogické i poradenské praxe. Chceme vytvořit prostor pro setkání odborníků z vysokých škol i profesionálů z praxe, které spojuje zájem o problematiku rozvoje čtení a čtenářství a souvisejících gramotnostních dovedností.

Konference vítá **příspěvky z oblasti** výzkumu počáteční gramotnosti u dětí prvního stupně základních škol, výuky čtení v primárním vzdělávání, podpory čtenářství, dále příspěvky k tématu prevence i řešení obtíží v rozvoji čtenářských dovedností a intervencí v této oblasti. **Konference je vhodná nejen pro akademické pracovníky a studenty magisterských a doktorských programů, ale také pro pracovníky odborné praxe** - učitele mateřských a základních škol, vychovatele, pracovníky školních poradenských pracovišť a školských poradenských zařízení, ale také pro všechny ostatní, které rozvoj gramotnosti, čtení a čtenářství našich dětí zajímají.

V rámci konference bude probíhat **workshop mezinárodní pracovní skupiny SILE/ISEL** (International symposium on educational literacy / Symposium international sur la literatie á l' école), která v samostatném programu konference zve zájemce o účast. Ideou společenství je propojit mezinárodní výzkumné pracovníky různých oborů (vzdělání, psychologie, lingvistika, literatura, zdravotnictví), kteří se zajímají o podporu rozvoje pregramotnosti i gramotnosti, v mateřské i základní škole. Hlavní pozornost je věnována čtyřem tématům: pregramotnost a počáteční gramotnost: výukové postupy a intervence, čtení a psaní v primární škole, podpora žáků s problémy ve čtení a psaní, technologie pro podporu čtení a psaní. První ročník symposia ISEL / SILE se konal v listopadu 2013 v Lisabonu (Portugalsko). Druhý ročník se bude konat v Kanadě (Orford - Sherbrooke) v srpnu 2015.

Připravovaný workshop v Praze je mimořádnou akcí společenství. Jednacím jazykem bude angličtina. Účast je vhodná zejména pro ty kolegy, kteří mají zájem získat informace o zahraničních trendech i výsledcích výzkumu v oblasti čtenářské gramotnosti a chtějí také navázat kontakty pro případnou mezinárodní spolupráci.

Sborník abstrakt vydala:

Pedagogická fakulta UK v Praze

M. Rettigové 4

116 39 Praha 1

Odborná garance: PhDr. PaedDr. Anna Kucharská, Ph.D.

Zveřejněná sdělení neprošla jazykovou ani redakční korekturou.

Abstrakta příspěvků

25. 9. 2014

AULA

Dopoledne – Jednání v plénu

Proměna koncepce čtenářské gramotnosti a jejich rizik. *The transformation of the concept of literacy and their risks.*

doc. PhDr. Radka Wildová, CSc., (*katedra primární pedagogiky PedF UK v Praze*) a PhDr. PaedDr. Anna Kucharská, Ph.D. (*katedra psychologie PedF UK v Praze*)

Kontakt: radka.wildova@pedf.cuni.cz, anna.kucharska@pedf.cuni.cz

Příspěvek se bude zabývat současnými trendy rozvoje počáteční gramotnosti v praxi primárních škol. Obecným jmenovatelem inovativních trendů je tzv. gramotnostní pojetí, které zdůrazňuje význam a funkčnost čtení již od počátků jeho rozvoje. V tomto pojetí je důraz kladen na rozvoj motivace a vnitřního zájmu o čtení. Dalšími charakteristickými rysy současného pojetí čtenářské gramotnosti je proměna cíle výuky, variabilita metod, hodnocení dle individuální vztahové normy a proměna spolupráce s rodiči a pedagogicko-psychologickými poradnami. Při rozvoji počáteční gramotnosti je kladen důraz na individualizaci a diferenciaci vyučovacích i hodnotících postupů.

Druhá část příspěvku se zaměří na trendy v řešení gramotnostních obtíží žáků v počáteční etapě vzdělávání. Tradiční diagnosticko-terapeutický model, který byl budován zejména v souvislosti s řešením obtíží žáků se specifickými poruchami učení, vykazuje v současné době některá úskalí (předčasná diagnostika, vysoké počty žáků se specifickými poruchami učení, důraz na diagnostiku, menší prostor pro intervence). Jako řešením se zdá uplatňování preventivně intervenčního modelu, který spočívá v okamžitém řešení potíží žáků přímo v prostředí škol, s podpůrnou funkcí poradenských služeb poskytovaných školou. Školská poradenská zařízení mohou i v této etapě poskytovat konzultační model podpory žákům s počátečními problémy v rozvoji gramotnosti. Další tendencí, která bude představena, je důraz na předškolní věk, který umožňuje sledování a vytipování dětí s tzv. rizikem vzniku dyslexie, a následný rozvoj oblastí, které do vznikajících obtíží ve čtení a psaní mohou vstupovat.

Odlišnosti vývoje počátečního čtení v jazycích s konzistentní a nekonzistentní ortografií. *Patterns of growth in Reading in Consistent and Inconsistent Orthographies.*

Mgr. Gabriela Seidlová Málková, Ph.D. (*katedra psychologie PedF UK v Praze*)

Kontakt: gabriela.malkova@gmail.com

Vývoj čtení a psaní je v současné odborné literatuře často popisován jako výrazně ovlivněný povahou ortografického systému, ve kterém se dítě učí číst a psát. Zároveň ale existují v odborné literatuře doklady nebo náznaky, které upozorňují na existenci předpokladů čtení a psaní sdílených různými alfabetskými pravopisnými systémy. Příspěvek stručně představí vývoj cross-lingvistického výzkumu gramotnosti v posledních 15 letech, upozorní na některé jeho problematické aspekty a následně se zaměří na prezentaci výsledků aktuálního srovnávacího výzkumu vývoje počátečního čtení realizovaného s českými, anglickými a španělskými dětmi. Ve závěrech příspěvku argumentujeme pro existenci shodných předpokladů rozvoje počátečního čtení v uvedených jazycích a zároveň ukazujeme vývoj počátečního čtení (jeho průběh) jako silně ovlivněný transparentností pravopisného systému, v němž se dítě učí číst a psát. České a španělské děti si osvojují počátky čtení rychleji a následně s pozvolným přechodem k dalším fázím čtenářského procesu. Anglické děti obecně postupují od fází počátečního čtení k fázím čtení rozvinutého pomaleji a pozvolna.

Dítě se stává čtenářem. A child becomes a reader

Doc. PhDr. Ondřej Hník, Ph.D. (*katedra české literatury PedF UK v Praze*)

Kontakt: ondrej.hnik@pedf.cuni.cz

Autor ve svém příspěvku Jak se dítě stává čtenářem poukazuje na roli uvědomování si svého "čtenářského já" ve smyslu ontologie první osoby " já čtu, já prožívám, já se stávám čtenářem..." Zastává tezi, že ani (před)čtenářská výchova v rodině, ani institucionální výchova ke čtenářství na prvním a druhém stupni školy nejsou samospasitelné. Jako podstatu čtenářství autor vidí čtenářskou vášeň organicky propojenou se znalostí, avšak se znalostí nabývanou v kontaktu s textem a odvoзованou od cílevědomé práce s textem (kterou by škola měla univerzálně praktikovat napříč stupni i typy škol), nikoli poznatky jen paměťově osvojenými bez adekvátní vnitřní motivace a osobního vztahu k nim. Autor mimo jiné odlišuje já čtu materiální a já čtu duchovní. Já čtu v materiálním slova smyslu znamená zhruba akt čtení, já čtu duchovní potom plně uvědomění čtenářského procesu a čtenářské cesty.

Understanding how children manage written processes: one of the ways to improve writing practices in school (with a comparison of French and Canadian school system)

Marie-France Morin, MF (*CREALEC, University of Sherbrooke - Canada*) & Denis Alamargot, (*University of Paris-Est Créteil - France*)

Kontakt: denis.alamargot@u-pec.fr, Marie-France.Morin@USherbrooke.ca

Educational psychology highlights the importance of creating links between research findings and classroom realities. The advancement of studies in reading and writing makes today possible an irrigation of classroom practices by research data. Accumulated knowledge about the development of graphomotor skills, the acquisition of reading/spelling or the emergence of compositional processes, represents an opportunity to improve and support the development of literacy in relation to the cognitive abilities of students. The objective of this joint conference is to present the mental processes involved in written production, by showing how the constraints of the writer's cognitive system generates a competition between treatments, leading to variations in the quality and temporal course of reading and writing performances. We will show, through a series of empirical results, how understanding of competition between graphomotor, spelling and compositional processes, according to the grade level, could guide the design of interventions with children and enhance reading and writing practices in school.

Odpoledne – jednání v sekcích

**PRACOVNÍ SEKCE A: DIDAKTIKA POČÁTEČNÍHO ČTENÍ,
ČTENÁŘSKÁ PREGRAMOTNOST A GRAMOTNOST
(DIDACTICS INITIAL READING, READER PRELITERACY AND LITERACY)**

Místnost: R208

Moderuje: doc. PaedDr. Radka Wildová, CSc.

Idea a realita rozvoje čtenářství v preprimární a primární škole. *Idea and Reality of reading development in pre-primary and primary school.*

PhDr. Jitka Petrová, Ph.D. (*Katedra primární a preprimární pedagogiky, PdF UP v Olomouci, Žižkovo nám. 5, Olomouc*), PhDr. Martina Fasnerová, Ph.D. (*Katedra primární a preprimární pedagogiky PdF UP v Olomouci, Žižkovo nám. 5, Olomouc*)

Kontakt: jitka.petrova@upol.cz

Příspěvek reflektuje výsledky provedeného výzkumného šetření pro obecně prospěšnou společnost Celé Česko čte dětem, které bylo realizováno Katedrou primární a preprimární pedagogiky PdF UP v Olomouci v letech 2011 - 2013. Prostřednictvím dotazníkového šetření byly mapovány názory rodičů a pedagogů na rozvoj čtenářské gramotnosti dětí předškolního a mladšího školního věku.

**Metody podpory rozvoje čtenářské pregramotnosti v mateřských školách
*Methods to support the development of reading preliteracy in kindergartens***

PhDr. Jana Kropáčková, Ph.D. (*Katedra primární pedagogiky, Pedagogická fakulta UK v Praze, M. Rettigové 4, Praha 1*)

Kontakt: jana.kropackova@pedf.cuni.cz

Příspěvek prezentuje výsledky výzkumného šetření, které bylo zaměřeno na získání informací o podpoře čtenářské pregramotnosti v českých mateřských školách. Formou rozhovoru bylo zjišťováno, které metody používají učitelky mateřských škol k rozvoji čtenářské pregramotnosti.

Analyticko-syntetická metoda v modifikovaném pojetí jako jedna z možností realizace inovativního přístupu v analyticko-syntetické metodě. (*Analytic-synthetic method in a modified concept as one of the options for realisation of innovative approach in the analytic-synthetic method*)

PhDr. Ing. Zuzana Maňourová (*Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, Jeronýmova 10, České Budějovice*)

Kontakt: zmanourova@pf.jcu.cz

Příspěvek představí analyticko-syntetickou metodu v modifikovaném pojetí jako jednu z možností úprav v rámci analyticko-syntetické metody směřující k naplňování požadavku realizace inovativních přístupů ve výuce počátečního čtení a psaní. Postupy, které jsou přirozeným způsobem začleňovány do tradičního postupu analyticko-syntetické metody, vycházejí z metod celostních a analytických a od počátku směřují k rozvíjení čtenářských a písařských kompetencí žáků. Modifikovaná metoda v iniciálním stádiu pracuje také s rozsáhlejšími řečovými jednotkami a výrazněji staví na aktivním přístupu žáka. Začleňování tzv. opozitních postupů v rámci jedné metody umožňuje také v praxi realizovat myšlenky tzv. typologického přístupu k výuce počátečního čtení a psaní. Jednou ze stěžejních aktivit upravené metody se stává psaní vlastních

textů žáků hůlkovým písmem, jež je propojováno s výukou čtení, a které od počátku plní také komunikační a expresivní funkci.

Jak systematicky rozvíjet čtenářství v 1. třídě? (příklad z praxe). *How to systematically develop reading in 1st class? (practical examples)*

Mgr. Jana Šítková (*Pomáháme školám k úspěchu o.p.s., Nýřanská 30, 323 00 Plzeň*)

Kontakt: jana.sistkova@seznam.cz

Tato práce chce na příkladu z praxe ukázat jednu z cest, jak je možné systematicky postupovat při rozvoji čtenářské gramotnosti u žáků od 1. třídy ZŠ. Práce představí čtenářská kontinua, která vznikla v projektu Pomáháme školám k úspěchu a jejich využití v každodenní práci učitelky základní školy. Hlavním přínosem práce jsou konkrétní zkušenosti dvou učitelek, které jsou do projektu PŠÚ zapojeny. Představí nám systém práce, se začínajícími čtenáři a úspěchy, které se po roce práce s malými čtenáři dostavily.

Kritická místa ve čtenářské gramotnosti a možnosti jejich řešení. *Critical points in reading literacy and their possible solutions.*

PhDr. Veronika Laufková (*Ústav výzkumu a rozvoje vzdělávání, Myslíkova 7, Praha 1*)

Kontakt: veronika.laufkova@pedf.cuni.cz

Čtenářská gramotnost je branou k osvojení mnoha dalších kompetencí, v některých zemích je dokonce chápána jako jedna z klíčových kompetencí. Z mezinárodních výzkumů je patrné, že dostatečně nevyzrálá čtenářská gramotnost vede k problémům nejen při studiu, ale také při uplatnění na pracovním trhu. V příspěvku bude představena analýza dat z mezinárodních šetření v oblasti čtenářské gramotnosti (PIRLS – šetření žáků 4. ročníků základních škol; PISA – šetření patnáctiletých žáků), kterou doplní podrobná obsahová analýza výsledků českých dvanáctiletých žáků v oblasti čtenářství českého longitudinálního výzkumu CLoSE. Příspěvek bude zaměřen zejména na ty oblasti, v nichž čeští žáci dlouhodobě selhávají, tedy na dovednost interpretace textu a posuzování obsahu a formy textu – literárního i informativního. Na základě představené podrobné analýzy budou v prezentovaném příspěvku nastíněny možnosti, jak podpořit čtenářství tak, aby byla postupně zacelována kritická místa českých žáků v oblasti čtenářské gramotnosti. V kontextu podrobné analýzy se například jeví jako významná potřeba osvojovat u žáků základních škol čtenářské strategie tak, aby se postupně zautomatizovaly a staly se čtenářskými dovednostmi.

**PRACOVNÍ SEKCE C: VÝVOJOVÉ ASPEKTY ČTENÍ A PSANÍ
(DEVELOPMENTAL ASPECTS OF READING AND WRITING)**

Místnost: R210

Moderuje: PhDr. Ida Viktorová, Ph.D.

Kognitívna stimulácia ako súčasť rozvíjania porozumenia textu. *Cognitive stimulation as a part of understanding's development of a text.*

Mgr. Dana Cibáková, Ph.D. (*Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Katedra českého jazyka a literatury Žižkovo nám. 5, Olomouc*)

Kontakt: dana.cibakova@upol.cz

Príspevok je venovaný problematike čitateľskej gramotnosti v primárnom vzdelávaní. V kontexte s čitateľskou gramotnosťou sa zameriavame na oblasť porozumenia textu, kde poukazujeme na vzťah jazykových a kognitívnych procesov. Jednotlivé úrovne jazykových i kognitívnych procesov sa navzájom prelínajú a sú dôležitou súčasťou procesu porozumenia textu. Cieľom príspevku je priblížiť pohľad na rozvíjanie porozumenia, a to cez kognitívnu stimuláciu. Vychádzame z predpokladu, že ak budeme stimulovať kognitívne funkcie, dávať do vzťahu kognitívne procesy s jazykovými, tak môžeme efektívnejšie pôsobiť na schopnosti žiakov recipovať text na všetkých jeho úrovniach.

První školní léta - číst chtít, umět i muset. *First years in school – want to read, know and must*
Kateřina Homolová (*Slezská univerzita v Opavě, Ústav bohemistiky a knihovnictví FPF, Masarykova tř. 37, Opava*)

Kontakt: katerinahomolova@seznam.cz

Príspevok je zaměřen na pedagogické a psychologické zvláštnosti vzťahu ke čtení a k bytí čtenářem po vstupu dítěte do školy. Vstupní část příspěvku je orientována na psychologické charakteristiky mladšího školáka, na charakteristiky počátků vlastního samostatného čtenářství dítěte i na možnosti a limity rozvíjení čtenářského sebeuvědomění (a také literárního vědomí) v podmínkách primární školy. Autorka své teze o konstituování role aktivního čtenáře u dětí mladšího školního věku formuluje na základě provedeného rozsáhlého kvalitativního výzkumného šetření. Ve druhé části příspěvku je prezentována analýza a interpretace získaných dat. Tato jsou pak vztažena jak k vývojově a sociálněpsychologickým i psychodidaktickým východiskům, tak jsou diskutována ve vztahu k výsledkům nejnovějších výzkumů čtení a čtenářství dětí mladšího školního věku. Cílem příspěvku je tak nejen poukázat na klíčové období formování vztahu dítěte ke čtenářství, ale také ukázat na možnosti zkoumání čtenářství dětí v jeho počátcích.

Využití vlivu vrstevníka při rozvíjení čtenářství u žáků prvního a druhého stupně základní školy. *Use of coeval 's influence in the development of reading of the first and the second grade 's students of elementary school.*

Doc. PhDr. Markéta Šauerová, Ph.D. (*VŠTVS Palestra, spol. s r.o., Pilská 9, Praha 9*)

Kontakt: sauerova@palestra.cz

Peer tutoring lze považovat za velmi specifickou možnost jak zvýšit zájem žáků o četbu a rozvíjet tak čtenářskou gramotnost, zejména pro zvýšení aktivního zapojení všech žáků při čtení a reflexi zážitků z této činnosti. Tento způsob práce je založen na obdobném principu, jako pracují peer programy (vrstevnické programy) v rámci prevence rizikového chování. Autorka kromě teoretické analýzy významu využití různých variant peer tutoringů při rozvíjení čtenářství žáků v pedagogické praxi (symetrický a asymetrický model tutoringů) zaměřuje rovněž pozornost na analýzu názorů žáků zapojených do těchto forem práce. Cílem šetření bylo hodnocení efektivity symetrického a asymetrického modelu peerů tutoringů při rozvíjení vztahu žáků ke čtenářství a analýza specifických faktorů, které se z pohledu žáků na jejich motivaci k četbě v daném modelu podílejí (případně, které jejich motivaci narušují). Na základě analýzy autorka poukazuje na pozitiva a negativa uvedených modelů a uvádí doporučení pro současnou pedagogickou praxi.

Psaní vlastního jména v předškolním věku. *Writing of the first name in preschool age.*

PhDr. Ida Viktorová, Ph.D. (*Katedra psychologie PedF UK, Myslíkova 7, Praha 1*)

Kontakt: ida.viktorova@pedf.cuni.cz

Příspěvek se věnuje problematice psaní vlastního jména dětmi v předškolním věku. Představuje výzkumné šetření, které sledovalo 101 dětí ve věku od tří do šesti let. Všechny děti psaly a poté četly (analyzovaly) vlastní jméno, menší skupiny psaly a vymýšlely slova na písmena obsažená v jejich jméně, psaly další slova a hledaly jejich vnitřní struktury. Produkty dětí a také jejich postupy při psaní a čtení byly zpracovány pomocí otevřeného kódování. Výsledkem jsou podchycené prekoncepty psaní a čtení vlastního jména ve vztahu k vývoji dalších dovedností ve čtení a psaní.

Psaní u žáků 3. tříd - Comenia Script vs. běžné psaní. *Writing in 3rd class pupils - Comenia Script vs. ordinary writing.*

Mgr. Olga Kučerová, Mgr. Daniel Kubín a PaedDr. PhDr. Anna Kucharská, Ph.D. (*katedra psychologie PedF UK Myslíkova 7, Praha 1*)

Kontakt: olgan@seznam.cz, kubin@skolazrak.cz, anna.kucharska@pedf.cuni.cz

Příspěvek se zabývá prezentací výsledků studie, která se věnovala problematice psaní ve 3. ročníku základní školy. Jeho primárním cílem byl popis úrovně písemného projevu žáka ve třetím ročníku. K tomuto účelu musela být upravena hodnotící stupnice, která byla na katedře psychologie PedF UK vytvořena J. Veverkovou a A. Kucharskou (pro hodnocení písma žáků 1. ročníků). Těžiště příspěvku tkví v porovnání kvality dětských písemných projevů v obou metodách psaní (běžné psaní/Comenia Script). Zároveň upozorní na případné problémy, které se mohou objevit v obou metodách.

**PRACOVNÍ SEKCE B: ROZVOJ A PODPORA ČTENÁŘSTVÍ
(DEVELOPMENT OF READING AND ITS SUPPORT)**

Místnost: R209

Moderuje: Mgr. Věra Vykoukalová, Ph.D.

Čtenářství v ČR: Jak čtou naše děti? *Reading in Czech republic: How our children read?*

Mgr. Jolana Ronková (*Katedra Primární Pedagogiky, Magdalény Rettigové 4, Praha 1*)

Kontakt: jolana.ronkova@pedf.cuni.cz

Příspěvek shrnuje výsledky výzkumu čtenářství na vzorku 4705 českých dětí ve věku 8-15 let, které prošly výukou techniky čtení, prostředku k rozvíjení čtenářských kompetencí, získávání informací a naplňování prožitků v konfrontaci s různými druhy mimočítankové četby. Projekt vznikl na podporu čtenářské gramotnosti českých dětí, která se v mezinárodních výzkumech opakovaně zhoršuje. Porovnáváme čtenářství žáků 1. a 2. stupně, hledáme vzory čtenářství v dospělé populaci, zkoumáme důvody, které vedou k úpadku čtenářství a hledáme řešení, jak tento úpadek přibrzdit. Výzkum ukazuje obraz čtenářství žáků základního vzdělávání na konci roku 2012, zamýšlí se nad faktory, které ovlivňují kvalitu čtenářství, ptá se, zda děti čtou elektronické texty více než texty papírové, kdo jsou nepřátelé čtení, co odvádí děti od čtení a jak souvisí známky ve škole s objemem či zálibou ve čtení. Hledáme odpovědi na otázky, kolik dětí přečtou knih, jak často čtou, zda je čtení baví a mnoho dalších. Výzkum projektovala doktorandka PedF UK Mgr. Jolana Ronková pod vedením školitelky doc. PaedDr. Radky Wildové, CSc. ve spolupráci s výzkumnou agenturou SC&C spol. s r.o.

Jak podporují současné čítanky přímou práci žáků primární školy s uměleckým textem? *How present-day reading-books support primary school pupils in direct work with literary text?*

Mgr. Hana Lavičková (*Katedra českého jazyka a literatury, PdF MU Brno, Poříčí 7 Brno*)

Kontakt: lavickova@mail.muni.cz

Príspevek se zaměřuje na možnosti rozvíjení počáteční literární gramotnosti u žáků primární školy prostřednictvím učebnic literární výchovy - čítanek. Na základě výsledků obsahové analýzy didaktického aparátu současných čítanek (se zaměřením na čítanky pro 2. ročník primární školy) předkládáme k diskusi zjištění, do jaké míry se otázky, úkoly a náměty k činnostem zařazené do čítanek vztahují k uměleckému textu, který pojmáme jako vlastní obsah literárního vzdělávání a prostředek k nabývání literární gramotnosti žáků.

Výběr čtenářského textu a rozvoj čtenářské gramotnosti cílenými úlohami. *Choice of a text and development of reading literacy through pointed exercises.*

Mgr. Věra Vykoukalová, Ph.D. (*KPV FP TUL, 1. máje 14, Liberec*)

Kontakt: vera.vykoukalova@tul.cz

Príspevek se zamýšlí nad změnami v pohledu na práci s textem, které s sebou přinesly výsledky mezinárodních výzkumů čtenářské gramotnosti. Představuje některé zásady výběru vhodného textu a možnosti, jak pracovat s textem prostřednictvím cílených úloh tak, aby byly rozvíjeny schopnosti a dovednosti doposud při práci s textem opomíjené, například dovednost propojit text s vlastními zkušenostmi, posoudit je z různých hledisek či aplikovat získané poznatky do praxe.

S knihou po škole - Školní čtenářské kluby. *With the book after School - Reading Clubs*

Mgr. Irena Poláková (*Nová škola, o. p. s., Křížkova 344/6, 186 00 Praha 8*)

Kontakt: irena.polakova@novaskolaops.cz

Príspevek shrnuje zkušenosti z tříletého projektu „Brána ke vzdělávání – školní čtenářské kluby posilující rovné příležitosti dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami“ financovaného ze zdrojů ESF a státního rozpočtu ČR a zaměřeného na rozvoj čtenářské gramotnosti žáků 1. stupně ZŠ. Čtenářské kluby vznikly v rámci projektu jako volnočasová aktivita při 13 ZŠ po celé ČR a dětem v nich byla mimo jiné nabídnuta možnost číst knihy dle vlastního výběru, hovořit o své četbě a půjčovat si knihy domů (tzv. tři pilíře klubové práce). Príspevek se dále zabývá vlivem školních čtenářských klubů na rozvoj dětského čtenářství a podrobně informuje o výsledcích výzkumného šetření uskutečněného ve školním roce 2013/2014 a zaměřeného na zjišťování čtenářských návyků a postojů dětí. Toto výzkumné šetření proběhlo dotazníkovou formou a zúčastnilo se jej celkem 918 žáků 2. - 5. tříd 13 základních škol zapojených v projektu, z nichž 206 žáků navštěvovalo čtenářské kluby. Šetření umožnilo porovnat členy klubu jednak s jejich spolužáky – nečleny, jednak s kontrolní skupinou tvořenou žáky se SVP, kteří klub nenavštěvují. Výsledky jednoznačně ukazují, že čtenářské kluby jsou pro žáky se SVP příležitostí k rozvoji čtenářství, posilují jejich vztah ke čtení a v mnoha případech kompenzují nepodnětné rodinné prostředí.

**PRACOVNÍ SEKCE D: ROZDÍLY A RIZIKA V ROZVOJI ČTENÁŘSKÉ GRAMOTNOSTI
DIFFERENCES AND RISKS IN THE DEVELOPMENT OF READING LITERACY**

Místnost: R216

Moderuje: Mgr. Klára Špačková, Ph.D.

"Funkční gramotnost" a její souvislosti v předškolním věku. "Functional literacy" and its context in preschool age.

Mgr. Veronika Plachá (Katedra pedagogiky a psychologie, PedF Dukelská 9, České Budějovice)

Kontakt: vplacha@pf.jcu.cz

Príspevek je částí disertačního projektu, který je zaměřen na zjišťování čtenářské pregramotnosti dětí předškolního věku a mapování souvislostí, které ji ovlivňují. Cílem je vytvořit zkoušku čtenářské pregramotnosti a s její pomocí zjišťovat souvislost úrovně čtenářské pregramotnosti s rodinným a sociálním zázemím dětí. Výchozím bodem pro tvorbu zkoušky je metodický materiál výzkumu PISA. Vlastní „zkouška čtenářské pregramotnosti“ u předškoláků je postavena na práci s obrázky, nikoli s textem, ale struktura otázek je analogická s testem PISA. Zaměřujeme se na zjišťování úrovně dovedností předškolních dětí získávat informace z textu/obrazového materiálu, dovednosti obrazový materiál interpretovat, posoudit z obsahového a formálního hlediska a dát jej do souvislosti s poznatky získanými z jiných zdrojů. Stanovení úrovní hodnocení zkoušky je ověřováno v pilotní studii.

Čtenářské dovednosti u dětí s rizikem dyslexie ve 2. třídě. Reading skills of children with a risk of dyslexia at second year of primary school.

Mgr. et Mgr. Tereza Medřická, Mgr. Veronika Bláhová, Dr. Anna Kucharská, Ph.D. (Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Katedra psychologie, Myslíkova 7, 110 00 Praha 1)

Kontakt: kucerova.tereza@centrum.cz, blahova.v@atlas.cz, anna.kucharska@pedf.cuni.cz

První roky školní docházky jsou stěžejním obdobím pro osvojení si základních školních dovedností, jako je čtení, psaní a počítání. U některých dětí je však tento proces narušen jejich genetickou výbavou anebo jinými oslabeními ve vývoji. Prezentovaná práce se věnuje hodnocení úrovně rozvoje čtenářských dovedností u žáků 2. třídy ZŠ. Čtenářské dovednosti jsou hodnoceny s použitím sady čtenářských testů – hodnocena je jak rychlost a chybovost čtení, tak porozumění čtenému. Pracováno bylo se čtyřmi skupinami dětí, u kterých předpokládáme vyšší riziko potíží s osvojováním raných gramotnostních dovedností – dětmi s narušeným vývojem řeči a jazyka (specificky narušený vývoj řeči, artikulační neobratnost), dětmi, u nichž se vyskytly potíže v osvojování čtení či dyslexie v rodině, a dětmi, u nichž se rodiče obávají o jejich řečový vývoj, ač v užitých testových metodách se daný deficit neukázal. Pro porovnání byla zahrnuta i kontrolní skupina dětí bez řečového/jazykového deficitu a rodinné zátěže.

Domácí gramotnostní prostředí dětí s různými jazykově-kognitivními profily. Home literacy environment of children with different linguistic-cognitive profiles.

PhDr. Helena Franke, PhD. (FF UK Celetná 20, Praha)

Kontakt: helenafanke@seznam.cz

Předmětem příspěvku je domácí gramotnostní prostředí slovensky hovořících dětí. Výzkum se uskutečnil na vzorku 87 dětí (41 s typickým jazykovým vývojem, 31 s vývojovou dysfázií a 15 s rodinným rizikem dyslexie) ve věku pět až sedm let a jejich rodičů. Domácí prostředí bylo

zkoumáno formou dotazníků a schopnosti dětí byly zkoumány baterií testů. Cílem výzkumu bylo popsat domácí gramotnostní prostředí u skupin dětí, jejichž jazykově-kognitivní profil indikuje riziko pro vznik dyslexie. Získaná data, mimo jiné, ukazují, že obě rizikové skupiny vykazují pro děti chudší gramotnostní prostředí a rodiče s dětmi vykonávají méně explicitních gramotnostních aktivit než kontrolní skupina. Subjektivní zvládnutí rodičovských povinností je v rodinách s dyslexií negativně ovlivněno symptomy ADHD na straně rodiče. Bohatost gramotnostního prostředí koreluje u obou klinických skupin dětí s fonematickým uvědomováním a u dětí z rodin s dyslexií s výkony ve čtení a psaní. Slabí čtenáři ze všech tří sledovaných skupin se na konci první třídy vyznačují zaostáváním v jazyce, fonologii a gramotnostních zkouškách. Vykazují problémy v emoční a sociální oblasti. Jejich domácí prostředí je gramotnostně chudší a matky dětí dosahují nižší vzdělání a status zaměstnání. Výzkum potvrzuje důležitost úlohy domácího gramotnostního prostředí pro vývoj čtení a psaní dětí s rizikem dyslexie.

Rozdíly v jazykových, kognitivních a raných gramotnostních dovednostech dívek a chlapců prvních tříd základních škol. *Differences in language, cognitive and early literacy skills of girls and boys in the first grade of elementary school.*

Mgr. Magdalena Gorčíková, Mgr. Gabriela Seidlová Málková, Ph.D. (Katedra psychologie, PedF UK v Praze)

Kontakt: magda.gorcikova@gmail.com, gabriela.malkova@gmail.com

Fonematické povědomí, znalosti písmen a rychlé jmenování prokazatelně ovlivňují rozvoj počátečního čtení a psaní v různých alfabetských jazycích a vývoj těchto dovedností je neustále předmětem zejména výzkumu v zahraničí. V českém jazyce vývoj těchto dovedností sledovalo jen několik longitudinálních studií (např. Caravolas et al. 2012), přičemž žádná z nich se cíleně nevěnovala srovnání výkonů v těchto prediktivních dovednostech mezi chlapci a dívkami. Pro české poradenské prostředí se ovšem jedná o důležitou otázku, která může ovlivňovat diagnostický a intervenční proces. Nicméně data z výzkumu založeném na průřezovém designu na vzorku cca 160 předškoláků ze dvou českých měst mezipohlavní rozdíly v jazykových schopnostech nepotvrzují (Seidlová Málková, Smolík in press). Předkládaný příspěvek ověřuje hypotézu o diferenciaci ve výkonech chlapců a dívek na začátku první třídy a to s užitím dat z reprezentativního výzkumu středočeských a pražských základních škol (25 škol, 439 žáků). Předběžné výsledky analýzy dat z první etapy longitudinálního výzkumu ukazují, že žáci a žákyně (při kontrole vlivu vzdělání rodičů) vykazují v některých jazykových a raných gramotnostních dovednostech odlišné výkonnostní profily.

**PRACOVNÍ SEKCE E: POROZUMĚNÍ ČTENÉMU
(READING COMPREHENSION)**

Místnost: AULA

Moderuje: PhDr. Anna Kucharská, Ph.D.

Sekce konference určená pro členy projektu GAČR

– učitele spolupracujících škol a rodiče a další zájemce

Porozumění čtenému – běžný vývoj a jeho rizika. Východiska, cíle, metody projektu, první výsledky. *Reading comprehension – typical developments and its risks. Background, objectives, methods of the project, the first results.*

PaedDr. PhDr. Anna Kucharská, Ph.D., Mgr. Gabriela Seidlová Málková (katedra psychologie PedF UK Myslíkova 7, Praha 1)

Kontakt: anna.kucharska@pedf.cuni.cz, gabriela.malkova@gmail.com

Rozvoj čtenářských dovedností, a to jak ve stránce techniky, tak stránce porozumění čtenému bývá v poslední době diskutován z hlediska rozdílů mezi metodami, ale také ve vztahu k dětem, které vykazují rizikové znaky čtení či čtenářství. V českém prostředí bývá poradenská diagnostika čtenářské úrovně zaměřena na zhodnocení rychlosti a správnosti čtení, techniku čtení a porozumění čtenému. Využívány bývají diagnostické nástroje, které vznikly v 80. letech 20. století a byly standardizovány pro analyticko-syntetickou metodu čtení, chybí údaje o jejich validitě pro genetickou metodu. Diagnostika porozumění čtenému je převážně kvalitativní, po přečtení článku je dítě dotazováno na obsah, přičemž se však do výkonu mohou promítat i další proměnné než jen porozumění přečteného textu.

V první části sekce věnované výstupům Porozumění čtenému – typický vývoj a jeho rizika hlavní řešitelky projektu představí cíle a záměry projektu. Tím není jen připravit nové nástroje po hodnocení porozumění čtenému, nýbrž také podat svědectví o jeho vývoji v prvních čtyřech letech školní docházky, s postižením faktorů, které do rodícího se porozumění čtenému vstupují (kognitivní i jazykové předpoklady, ale také environmentální vlivy).

Výzkumná studie má tři etapy, v první fázi byly ověřovány měřítka jednotlivých aspektů čtení, včetně porozumění čtenému. Projektový tým vycházel z přístupů pro hodnocení čtenářské úrovně, které se osvědčily v minulosti, vzniklo však několik nových čtenářských testů pro hodnocení všech aspektů čtení, včetně porozumění čtenému. V příspěvku budou představeny první nálezy.

Druhá etapa se zaměřovala na kontrolu rozvoje čtení pro vytvoření vývojových gradientů.

Třetí etapa spočívá v mapování porozumění čtenému u rizikových skupin a bude představena v samostatných příspěvcích členek odborného týmu projektu GAČR.

Mítnost: AULA

Moderuje: Mgr. Gabriela Seidlová Málková, Ph.D.

Rizika v rozvoji porozumění čtenému. Seznámení s cíli projektu ve druhé fázi – východiska, cíle, možnosti spolupráce. *Risks in the development of reading comprehension. Getting to know the objectives of the project in the second phase - background, objectives, opportunities for cooperation.*

Kontakt: gabriela.malkova@gmail.com

Třetí etapa projektu Porozumění čtenému – typický vývoj a jeho rizika se soustřeďuje na čtyři skupiny dětí, které mají problémy v rozvoji čtenářské gramotnosti. Vycházíme z jednoduchého modelu čtení, který si všímá dvou aspektů – dekodování a porozumění. Jak jsou námi sledované skupiny v těchto aspektech dotčeny? Co je možné pro tyto skupiny udělat pro překonání jejich čtenářských obtíží? Na tyto otázky bude zodpovězeno v naší výzkumné studii, jejíž podobu představí jednotlivé členky týmu.

Porozumění čtení u dětí se specifickými poruchami učení. *Reading comprehension in children with specific learning disabilities.*

Mgr. Klára Špačková (katedra psychologie PedF UK Myslíkova 7, Praha 1)

Kontakt: klara.spackova@pedf.cuni.cz

Příspěvek se zabývá problematikou čtení s porozuměním u dětí se specifickými poruchami učení. V úvodu se krátce věnuje diagnóze specifických poruch učení a dále se podrobně zaměřuje na obraz čtenářských dovedností u dětí s dyslexií. Shrnuje dosavadní poznatky o úrovni porozumění čtenému, které lze dohledat v naší odborné literatuře a diagnostických materiálech. Detailní obraz čtenářských obtíží dětí s dyslexií dokresluje pomocí zahraničních výzkumů srovnávající čtenářské výkony dětí s dyslexií s dalšími specifickými skupinami čtenářů.

V souladu se zjištěnými údaji příspěvek představuje dyslexii jako specifickou poruchu učení, která je primárně charakterizována obtížemi v oblasti dekódování textu. Případné narušení porozumění čtenému je chápáno jako sekundární důsledek těchto obtíží.

V závěru příspěvku je představen design výzkumného šetření rizikové skupiny dětí s dyslexií v rámci projektu GAČR Porozumění čtenému – typický vývoj a jeho rizika, jehož cílem je zmapovat danou problematiku v českém jazykovém prostředí.

Porozumění čtení u dětí s vývojovou dysfázií. *Reading comprehension in children with specific language impairment.*

Mgr. Eva Richterová (katedra psychologie PedF UK Myslíkova 7, Praha 1)

Kontakt: erichterova@seznam.cz

Jazykové schopnosti dítěte prokazatelně ovlivňují proces osvojování počátečního čtení a psaní (např. Scarborough, Fowler, 1993) i rozvoj složitějších a náročnějších aspektů čtenářství (Smolík, Seidlová Málková in press; Mutter et al., 2004). Jedním z faktorů, který může výrazně ovlivnit kvalitu procesu osvojování gramotnosti, je přítomnost vývojové poruchy jazykových schopností.

Předkládaný příspěvek se věnuje situaci dětí se specificky narušeným vývojem jazykových schopností (specific language impairment - SLI, v češtině často označované jako „vývojová dysfázie“), a to se zaměřením na popis procesu osvojování počátečního čtení a psaní u těchto dětí. Posluchači budou stručně seznámeni s klíčovými teoretickými východisky studia čtenářství u vývojové dysfázie a s prvními výsledky aktuálního i pilotního výzkumu vývoje počátečního čtení a psaní dysfatických dětí na našem pracovišti (Richterová, Seidlová Málková in prep). Zvláštní pozornost bude věnována připravované studii vývoje porozumění čtenému u dysfatických dětí (Kucharská a kol.). V příspěvku zazní stručná prezentace prvních výsledků výzkumu počátečního čtení dysfatických dětí i popis metodologie a plánu realizace studie porozumění čtenému. Dosavadní výsledky našeho výzkumu budou komentovány s důrazem na možnosti jejich přesahu do poradenské praxe.

Slabí čtenáři – pojem a jeho uchopení. *Poor readers and poor comprehenders - the concept and its grip*

PhDr. Pavla Presslerová, Ph.D. (katedra psychologie PedF UK Myslíkova 7, Praha 1)

Kontakt: pavla.presslerova@pedf.cuni.cz

Cílem sdělení je uchopení pojmu slabý čtenář, který není v naší poradenské praxi dosud dobře ukotven a je chápán různě. V zahraniční odborné literatuře je fenoménu slabého čtenáře věnována adekvátní pozornost, jak v rovině výzkumné, tak i v oblasti tvorby konkrétních didaktických i poradenských programů pro cílenou intervenci. V českém kontextu jde stále o problematiku velmi marginalizovanou. Pojem „slabí čtenáři“ zahrnuje všechny čtenáře, kteří mají potíže s technikou čtení (dekódováním) a/nebo s porozuměním textu. Příspěvek si klade za cíl analyzovat fenomén slabého čtenáře, na základě identifikovaných subskupin ilustrovat typologii slabých čtenářů. V rámci projektu Porozumění čtenému – typický vývoj a jeho rizika chceme posunout současnou percepci slabého čtenáře a zároveň navrhnout model identifikace a určení klíčových diagnostických nástrojů, které bychom chtěli aplikovat do školského poradenského systému.

